

BENOÎT STANDAERT

Leven met de psalmen

Deel II

 | LANNOO

www.lannoo.com

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

Omslagontwerp en lay-out Studio Lannoo Omslagillustratie © Shutterstock/Sundari

© Uitgeverij Lannoo nv, Tiel en Benoît Standaert

D/2014/45/342 – ISBN 978 94 014 6949 4 – NUR 728

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vereenvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

Inleiding – Benoît Standaert

<i>Psalm 5</i> : ‘Reeds vroeg in de morgen hoort Gij mijn stem.’	17
<i>Psalm 7</i> : ‘Rechtvaardige God, die hart en nieren peilt.’	25
<i>Psalm 14(13) en 53(52)</i> : ‘Er is geen God!’	32
<i>Psalm 24(23)</i> : Wie rein is van handen en zuiver van hart, mag binnengaan.	39
<i>Psalm 25(24)</i> : ‘Wie op U hoopt, wordt nimmer beschaamd.’	45
<i>Psalm 27(26)</i> : ‘De HEER is mijn licht, wie zou ik vrezen?’	53
<i>Psalm 29(28)</i> : ‘De HEER zegent zijn volk met vrede.’	60
<i>Psalm 42-43(41-42)</i> : ‘Zoals het hert de beekjes zoekt.’	68
<i>Psalm 44(43)</i> : ‘Ontwaak! Waarom sluimert Gij, HEER? Red ons in uw barmhartigheid!’	75
<i>Psalm 45(44)</i> : ‘Daar is de Bruidegom! Trek Hem tegemoet!’	83
<i>Psalm 53(52)</i> : Zie hogerop <i>Psalm 14(13)</i> : ‘Er is geen God!’	92
<i>Psalm 54(53)</i> : ‘God, red mij door uw Naam.’	93
<i>Psalm 65(64)</i> : ‘Lenteregen zegent het land.’	97
<i>Psalm 67(66)</i> : ‘Geef dat alle volken U eren, o God.’	104
<i>Psalm 70(69)</i> : ‘God, kom mij te hulp, HEER, haast U mij te helpen!’	111
<i>Psalm 75(74)</i> : ‘Verheft u niet! Van God komt het oordeel!’	115
<i>Psalm 76(75)</i> : ‘U, de Geduchte, wie kan U weerstaan?’	120
<i>Psalm 77(76)</i> : ‘Gij zijt de God die wonderen doet.’	127
<i>Psalm 80(79)</i> : ‘Bewaart Gij ons leven, dan prijzen wij U.’	133
<i>Psalm 81(80)</i> : ‘Open wijd uw mond en Ik zal hem vullen.’	139
<i>Psalm 82(81)</i> : ‘Verschijn, o God, om recht te spreken op aarde.’	145
<i>Psalm 84(83)</i> : ‘Hoe lief is mij uw woning!’	149
<i>Psalm 87(86)</i> : ‘Uit haar zijn wij allen geboren.’	157

<i>Psalm 90(89):</i> ‘Leer ons onze dagen naar waarde te schatten.’	164
<i>Psalm 94(93):</i> ‘Verhef U, Rechter der aarde.’	172
<i>Psalm 104(103):</i> ‘Alles hebt Gij in wijsheid gemaakt.’	178
<i>Psalm 107(106):</i> ‘Wie is er zo wijs dat hij Gods erbarming beseft?’	186
<i>Psalm 110(109):</i> ‘De HEER spreekt tot mijn heer: Zit aan mijn rechterhand.’	193
<i>Psalm 115(113B):</i> ‘Niet ons, HEER, niet ons maar uw Naam komt de eer toe.’	202
<i>Psalm 116(114-115):</i> ‘Hoe kostbaar is in het oog van de HEER de dood van zijn vriend.’	208
<i>Psalm 117(116):</i> ‘Looft nu de HEER, alle naties der aarde!’	215
<i>Psalm 123(122):</i> ‘Zoals het oog van de slaaf gericht is op de hand van zijn meester.’	223
<i>Psalm 124(123):</i> ‘Onze hulp is in de naam van de HEER.’	227
<i>Psalm 125(124):</i> ‘Wees goed, HEER, voor wie goed zijn en oprecht!’	232
<i>Psalm 126(125):</i> ‘Keer nu ons lot ten goede, HEER.’	236
<i>Psalm 127(126):</i> ‘Gods vrienden ontvangen het slapend.’	239
<i>Psalm 128(127):</i> ‘Gelukkig wie de HEER vreest! Gezegend is hij!’	242
<i>Psalm 129(128):</i> ‘De HEER is rechtvaardig!’	246
<i>Psalm 131(130):</i> ‘Zoals een kind op moeders schoot.’	249
<i>Psalm 132(131):</i> ‘Rijs op, HEER, en kom naar uw rustplaats.’	254
<i>Psalm 133(132):</i> ‘Hoe schoon en hoe weldadig is eendracht onder broeders.’	261
<i>Psalm 134(133):</i> ‘Als de duisternis valt.’	268
<i>Psalm 136(135):</i> ‘Want eeuwig is zijn genade.’	274
<i>Psalm 137(136):</i> ‘Aan de stromen van Babylon...’	281
<i>Psalm 139(138):</i> ‘HEER, Gij kent mij en Gij doorschouwt mij.’	287
<i>Psalm 147(146-147):</i> ‘Mooi is de lofzang!’	294
<i>Psalm 148:</i> ‘Hemel en aarde, looft de HEER.’	301
<i>Psalm 149:</i> ‘De HEER omkransde de nederigen met Jezus.’	307
<i>Psalm 150:</i> ‘Al wat ademt: loof de HEER! Alleluia!’	314

<i>Het Magnificat: 'Van nu af prijst ieder geslacht mij zalig.'</i>	319
<i>Lofzang van Zacharias: 'Een redder heeft Hij ons verwekt.'</i>	326
<i>Lofzang van Simeon: 'Mijn ogen hebben uw heil aanschouwd.'</i>	333
Index	343

INLEIDING

Psalmen volhardend bidden: hoop tegen alle hoop in!

Deze tweede reeks van vijftig psalmen is, zoals de eerste, aanvankelijk grotendeels verschenen in het liturgische tijdschrift *Zacheüs*. Dit is het geval voor zeker meer dan twee derde ervan. Dankbaar nemen we hier die verschillende bijdragen over. Dat betekent dat bij nagenoeg elke psalm ook naar de *liturgische* context waarin die optreedt, gekeken werd. De psalm is een snaar, de liturgie de harp. De rijkdom van de muziek komt van het psalmwoord dat getokkeld wordt op de harp van het Getijdengebed, van het seizoen waarin het is opgenomen, van de Paascyclus of de Advent en soms in meerdere sterke tijden van het jaar, zij het met telkens andere accenten.

Voor deze reeks zijn we eveneens bij de kerkvaders en bij de rabbijnen te rade gegaan, naast de nieuwe invalshoeken van de recente exegese. Hier mogen we twee auteurs vermelden die sinds de eerste reeks een grotere rol zijn gaan spelen. De Franse dominicaan Jean-Luc Vesco met zijn tweedelig commentaar op alle psalmen, in de reeks *Lectio divina*, nr. 210-211 (Cerf, 2006) verschenen, en de Duitse exegeet, te vroeg overleden, Erich Zenger (1939-2010).¹ Beiden hebben zij een aparte openheid ontwikkeld rond de schikking van de psalmen: deze staan niet willekeurig in de rij, maar men kan steeds een structuur onderkennen waarbinnen psalmen gegroepeerd werden. Het geheel bezit een indrukwekkende architectuur waarop we meer dan eens de lezers

¹ Zie het postuum verschenen verslag van de 57ste Leuvense Bijbeldagen: *The Composition of the Book of Psalms* (uitg. door ERICH ZENGER; BETL CCXXXVIII), Peeters, Leuven 2010.

attent maken. Er zijn de vijf psalmboeken (1-41; 42-72; 73-89; 90-106; en 107-150), maar binnen elk boek zijn er nog kleine en grotere bogen van drie, zeven, tien of twaalf psalmen die kundig elkaar aflossen en aanvullen om uiteindelijk een rijkgeschakeerde volheid weer te geven.

Nemen we de vijftien trappsalmen (120-134), die men al vaker als een boek in het grote boek heeft beschouwd. Die vijftien kan men lezen als de opgang van vijf keren drie psalmen, waarbij de eerste van elke trits een klagen bevat, de tweede vertrouwen uitspreekt en de derde looft en dankt in de stad van vrede. Juist die vrede valt samen met het doel van ons bidden en van ons pelgrimeren.

Doorgaans zijn die psalmen als reeks niet meer te herkennen in ons Getijdengebed. Het loont de moeite die oude architectuur te herontdekken, zoals reeds de rabbijnen en de kerkvaders die hadden vermoed. Steeds baden ze de psalmen volgens een goede gewoonte van A tot Z (of van *alfa* tot *omega* en van *Alef* tot *Tav!*). Wie de maat van Benedictus – één psalterium per week – en de schikking van de vrome Joden wil overnemen met elke dag een vijftwintigtal psalmen (1-29; 30-50; 51-72; 73-89; 90-106; 107-119; 120-150), zal na enkele weken reeds ontdekken hoe wijs en gevarieerd en toch stevig die bundels van bundels psalmen elkaar opvolgen. Het commentaar is bedacht voor elke psalm apart, maar zeer vaak kunnen we niet nalaten te wijzen op de band die het ene gedicht onderhoudt met de vorige of volgende psalmen. Dat leidt soms tot herhalingen, maar dan begint ook de gedachte vaste grond te krijgen in het geheugen: hier steekt een herkenbaar patroon in waardoor de diepe beweging die meerdere psalmen met elkaar verbindt, herkenbaar wordt. Dat kan alleen het gebed zelf ten goede komen. Bidden is op de eerste plaats een innerlijke beweging voltrekken. Deze is in het psalmwoord Messiaans: een opgaande beweging, van klagen naar loven, van vereenzaming naar gemeenschap, van ballingschap naar Jeruzalem. Zalig wie zo verankerd leeft, denkt en voelt, met die ene, opgaande beweging onvervreemdbaar in het hart. De arme pelgrim is psalm geworden.

De studie van een psalm helpt het bidden ervan: sommige zeer zinnvolle structuren die gewicht geven aan wat in het centrum staat of een gestadig groeien betekenen naar de laatste strofe, komen pas ten volle aan het licht door een geduldige ontleding. Psalmen die zeer contrasterende gedeeltes in zich hebben, zoals Psalm 19 of 102, werden soms afgedaan als een grove collage van twee of drie gedichten, maar blijken na een aandachtige studie innerlijk stevig gebonden te zijn en wijs in elkaar geschoven. Vaak zijn we door de methode om een psalm koor tegen koor en vers voor vers te bidden, geheel om de tuin geleid om nog op te merken hoe het gedicht als geheel organisch geordend is, met een zwaartepunt in het midden en mooie correspondenties tussen begin en einde. Het is een feest voor het hart wanneer we plots na een studie ook van een kort gedicht zoals Psalm 12 of 121, mogen ontdekken hoe kundig de dichter te werk is gegaan om met een minimum aan middelen een maximum aan weerklank en symboliek tot stand te brengen.

Vaak is het gedicht in zijn oorspronkelijke taal, het Hebreeuws, ludiek. Hier wordt gespeeld met klanken, herhaalde medeklinkers, subtiele akkoorden, onverwachte woordspelingen, zowel puur fonetisch als lexicaal of thematisch. De dichter weet diepte te geven door schoonheid, door evenwicht in de compositie, door contrasten in beelden. Het behoort tot het commentaar de lezers daarop attent te maken, zodat ook zij even mee mogen genieten. Het ene woordje 'Ach' bij de aanhef van het derde boek, de opening van Psalm 73, komt wel drie keer terug in het gedicht zelf. Het betekent zoveel als 'En toch!'. Er zit een ongewone veerkracht in die aanhef. Met die *Ach! En toch!* kan men een heel bestaan blijven voeden, 'hopend tegen alle hoop in', zoals Paulus het verwoordt met betrekking tot Abraham.

Een ander facet van deze studie is de ontdekking dat niet weinig psalmen in het grote boek ergens een tweelingbroer hebben. Zo kan men Psalm 1 en Psalm 131 het best samen lezen (een wijsheid die vrijkomt na drie negaties). Ook Psalm 2 en Psalm 110 (twee orakelpsalmen, met Messiaanse perspectieven), of Psalmen 89 en 132 (twee aanvullende herbespelingen van het orakel van Nathan aan David), Psalm 104 en

Psalm 139 (twee wijsheidspsalmen), Psalm 6 en Psalm 38 (twee boetespalmen), Psalm 25 en Psalm 34 (twee alfabetische meditaties die samen een reeks van tien psalmen omlijsten), Psalm 86 en Psalm 103 (twee psalmen die de Naam en de goddelijke attributen vieren). Soms staan ze pal naast elkaar zoals Psalmen 20 en 21, 111 en 112 of 75 en 76. Wie de beide boekdelen samen leest, zal op de honderd becommentarierde psalmen er zeker wel twintig vinden die je moeilijk nog als enkeling kunt lezen. Dit vernieuwt en verrijkt ons lezen. Een vers echoot met dat van een ander gedicht en door samen te klinken krijgt elke aparte psalm een nieuwe diepte.

Psalmen bidden is niet onschuldig. Het commentaar wijst meer dan eens op de eigen levensfilosofie die vrijkomt wanneer iemand zich toelegt op het psalmwoord. Leven en loven werken in op elkaar. Denken wordt danken. De psalm verplicht de enkeling om zicht te bewaren op het geheel, op het heelal en op de geschiedenis. We leren het particuliere en het universele samen te denken, ook het historische en het kosmische. We leren hopen vanuit de kennis van de geschiedenis: wie geen geheugen heeft, heeft ook geen toekomst. De psalm meubileert ons geheugen en voedt ons zodoende op met hoop. Een derde van de psalmen bestaat uit pure mijmeringen van wijzen, zonder dat de psalmist zich direct tot God richt. Dit is al het geval met Psalm 1. De stem van Prediker of die van Job vindt een echo in zovele verzen van David. De hele mens, Elckerlyc, mag aan het woord komen in deze gedichten. En niemand blijft die bidden zonder een welbepaalde omvorming te ondergaan. We worden meer mens, vrijer, dankbaarder, terug in staat tot erkentelijkheid en tot gratuit loven. De commentaren van rabbijnen en kerkvaders zijn in dat opzicht onuitputtelijke bronnen van hoge menselijkheid en onvervangbare levenswijsheid.

Dat het psalmboek ook een boek is van mystiek, zal velen wellicht verrassen, maar de grote traditie bevestigt dit ruimschoots. Eén aspect ervan kan hier volstaan: de psalmen cirkelen rond de Naam. Alle woorden zijn als kransen rond de Onnoembare. Zijn Naam, al dan niet volledig uitgesproken, is het verborgen hart van de psalmodie. Wie volhardt

in het reciteren van psalmverzen, zal langzaam ontdekken hoe voorbij de herhalingen van steeds dezelfde woorden of uitdrukkingen, het hart zijn rust zoekt in de Ene en anders niet. Vaak blijkt de nacht de goede tijd te zijn om zes, tien, twaalf psalmen achter elkaar te bidden, tot alles verstilt in één woord, één aanroeping, één belijdenis. Dan heeft het psalmwoord zijn doel bereikt, 'zoals een kind op de schoot van zijn moeder: als dat kind, zo voel ik mijn ziel'. Op de vleugels van het psalmwoord 'bedaren en verstillen we' om te rusten bij de Ene, een afgrond van licht dat geen vrees meer inboezemt.²

Een van de contexten waarin de psalm een nieuwe actualiteit krijgt, is de oorlog. Is er nog één dag in het jaar waarop we mogen stellen dat er 'geen oorlog is' op aarde? De haarden branden aanhoudend, nu hier, dan daar. We leren het blijkbaar als mensen nooit af om, parallel met de wapenhandel, elkaar naar het leven te staan van noord tot zuid, van oost tot west. Welnu, vaak zijn we zonder woorden. Het gepleegde geweld slaat ons met verstomming. Maar wat een genade als we naar de psalmen mogen grijpen (zie het commentaar bij Psalm 44)! Zij verwoorden nog steeds hoe onverlost onze wereld is, en hoe hulpeloos we zijn om als collectiviteit de geschiedenis om te buigen tot een Messiaanse weg naar vrede. Ze voeren ons mee, als volk te midden van de volken, om te blijven hopen, te blijven strijden en ons te mobiliseren juist niet met vernietigende wapens maar met gerechtigheid, waarheid en liefde voor de vrede. Onze wapens zijn goddelijke attributen. Onze strijd ontwapent op de eerste plaats ons eigen hart. 'Ontwapen mij, ontwapen ons, ontwapen hen', zo bad de monnik frère Christian de Chergé in Tibhirine (Algerije), te midden van angst zelf vermoord te worden, wat hem iets later ook overkwam, samen met zes van zijn broeders. Ze waren ten diepste gevormd in de school van de psalmen.

2 Meer over deze mystiek van de Naam in de psalmen kan men lezen in: B. Standaert, *In de school van de psalmen. Bidden met woorden en voorbij alle woorden*, Carmelitana, Gent 1997, pp. 80-85, en *ibidem*, 'Hoe is uw Naam? Over de mystiek van de Naam', in: *Heiliging*, 44 (1994/1), pp. 1-28.

Een andere context die ik heel onlangs leerde kennen dankzij een uitnodiging van een gevangenisalmoezenier: de psalmen samen bidden in een instelling voor gedetineerden. We deden het een paar keer reeds: in de late avond, het psalmwoord opzeggen, door solisten, vijftien, twintig psalmen, met nu en dan een pauze. Wat me trof is hoe ze in hun opengesmeten innerlijke leven, waar van alles doorheen is gegaan, ze geen enkele moeite hebben om die psalmwoorden in hun kracht en felheid helemaal toe te laten. ‘Ploegers hebben mijn rug doorploegd’, lazten we, en daarvan kon meer dan één gedetineerde getuigen, actief en passief. Het psalmwoord bewaart zijn kracht met name voor hen die innerlijk open zijn, niet afgeschermd door fatsoen of welke etiquette dan ook, maar open en zelfs gebroken. Is een van de meest kostbare intuïties van het hele boek juist niet dat ‘God een gebroken, vermorzeld hart niet kan negeren noch misprijzen’ (Ps 51)? Staat er niet in het hart van de laatste psalm, die Jezus nog aan het kruis bad in het uur van zijn dood: ‘Hij heeft niet veracht, niet versmaad de vernederde in zijn vernedering’ (Ps 22)? God kan alles. Eén ding kan Hij niet: de arme in zijn armoede versmaden. Dat weet de psalmist. Dat voelden ook de zestig gedetineerden, die psalmavond in Gent.

Op het einde van dit tweede boek hebben we ook drie gedichten uit het Nieuwe Testament opgenomen: de lofzangen van Maria (het *Magnificat*), van Zacharias (het *Benedictus*) en van Simeon (zijn *Nunc Dimittis*). Deze gezangen bidden we dagelijks in het Getijdengebed, ’s morgens, ’s avonds en voor het slapengaan. Ze behoren bij onze brede psalmodie: het Boek der Honderdvijftig Psalmen is immers geen op zich gesloten boek. Het galmt met vele verzen verder, tot op de laatste bladzijden van het Nieuwe Testament, in het boek Openbaring. Het was passend ze ook hier een plaats te geven. We blijven hopen dat ook de laatste nog niet besproken vijftig psalmen ooit een commentaar krijgen.

Reeds met deze tweemaal vijftig psalmen kan eenieder een flink stuk optrekken. De pelgrimsweg ligt voor ons open. Het doel is ‘Jeruzalem’, een belofte en ‘visioen van vrede’. Het hart krijgt bij elke stap impulsen van hoop, ook te midden van het dal en in de schaduw van de

dood. Beproevingen en tranen behoren bij het grote leven. Maar Eén is er die ons blijft behoeden: *Hij behoedt uw ingaan en uitgaan, van thans tot in eeuwigheid* (Psalm 121).

‘Alles komt goed.’

Vrede, broeder Benoît Standaert

De Kluis van Sint-Antonius, Bévercé, 22 februari 2014

Psalm 5

‘Reeds vroeg in de morgen hoort Gij mijn stem.’

1 *Voor de koorleider. Met fluitbegeleiding. Een psalm van David.*

- 2 HEER, luister naar wat ik U zeggen wil,
sla acht op mijn smartelijke zuchten.
- 3 Aanhoor de stem die uw aandacht vraagt,
want Gij zijt mijn God en mijn Koning. –
- 4 Met aandrang wend ik mij, HEER, tot U,
reeds vroeg in de morgen hoort Gij mijn stem,
reeds vroeg mijn hoop en verlangen.
- 5 Gij zijt toch geen God die onrecht verdraagt,
bij U kan geen booswicht vertoeven.
- 6 Geen zondaar kan U in de ogen zien,
Gij haat hen die onrecht bedrijven. –
- 7 Die leugentaal spreken vernietigt Gij,
Gij gruwet van bloeddorst en wreedheid.
- 8 Maar ik, door uw rijke genade,
mag binnengaan in uw huis.
Ik werp mij neer voor uw tempel
in eerbied voor U, mijn God.
- 9 Leid mij in uw gerechtigheid, HEER,
ten spijt van wie mij weerstreven;
maak mij bekend met uw weg.

- 10 Hun woorden zijn niet te vertrouwen,
hun hart is een broedplaats van kwaad.
Een open graf is hun keel,
zij spreken met gladde tongen. –
[11 *Doe hen ervoor boeten, mijn God,
verstrik hen in eigen listen.
Stoot hen van U af om hun zonde,
om hun verzet tegen U.*]
- 12 Gelukkig degenen die hopen op U,
hun vreugde zal eeuwig duren.
Gij zult hen beschermen, zij juichen om U,
zij die uw Naam beminnen.
- 13 Gij zegent de rechtvaardige, HEER,
uw gunst zal hem als een schild beschermen.

De eerste drie psalmen van de eerste bundel van David (3-41), namelijk de Psalmen 3, 4 en 5, veronderstellen telkens dat de bidder in de tempel is, en wel 's nachts. Is Psalm 4 daarbij de typische avondpsalm, gebeden vóór het slapengaan, dan is Psalm 5 de kenmerkende morgensalm, met het vers 4 dat tot tweemaal toe herhaalt: *'reeds vroeg in de morgen hoort Gij mijn stem, in de morgen kom ik met mijn gebed en zie ik naar U uit'* (letterlijke vertaling).

Morgengebed

De morgen is tegelijk het moment bij uitstek om God te zoeken en het moment waar God rechtspreekt en reddend optreedt. In Jesaja 50 getuigt de profeet dat hij *'iedere morgen gewekt wordt* door een woord van de HEER', terwijl hij luistert als een leerling. Eusebius zegt van zijn kant dat we *'de eerstelingen van de dag aan God moeten wijden'*. *'Maar dat zal pas lukken als we ook tijdens de rust van de nacht aan God blijven denken'*.

Thomas van Aquino herinnert er ons aan dat we ‘de morgen’ op vier manieren kunnen verstaan: de morgen van de dag zoals in het vers ‘het werd avond en het werd morgen’; de morgen van het leven en dat zijn dan de jaren van onze jeugd; de morgen van de bekering wanneer we ons voor het eerst openen voor Gods licht en zijn barmhartigheid; en de morgen die volgt op de nacht van de dood: het eeuwige licht. Met die vier betekenissen krijgt de psalm op slag een open registratie: deze dag van vandaag en mijn hele leven komen in beeld, zelfs de morgen die volgt op het absolute einde ervan.

Poëzie

Het gedicht vordert eenvoudigweg door een zeer duidelijke parallele zinsbouw met poëtische herhalingen. Vaak kiest onze dichter zelfs voor het aandringend spreken met drievoudige werkwoorden: ‘Luister...’, ‘sla acht...’ en ‘aanhoor’ (vv. 2-3). ‘Gij haat...’, ‘Gij vernietigt...’, ‘Gij gruw...’ (vv. 6-7). ‘Doe hen boeten...’, ‘Verstrik hen...’, ‘Stoot hen af...’ (v. 11), enz.

Naar het einde toe overheersen de vormen van synthetisch parallelisme, wat wijst op een nieuw verworven evenwicht waar de gedachtegang zich breed kan ontvouwen, zie met name in vers 12:

*Gelukkig degenen die hopen op U,
hun vreugde zal eeuwig duren.
Gij zult hen beschermen, zij juichen om U,
zij die uw Naam beminnen.*

God beschermt hen en zij juichen omwille van Hem, en de twee drukken samen één synthetische gedachte uit.

De situatie: onrecht en redding

De psalm brengt een vervolgd aan het woord, iemand die zijn onschuld bij God uitroept. God is koning (v. 2), en de koning zal recht spreken. In

de morgen verwacht men dat Hij uitspraak zal doen. Redding houdt in dat aan de onschuldige heil te beurt valt, maar ook dat de vijand definitief uit het veld wordt verjaagd. Heil komt onder meer tot stand doordat het actuele onheil wordt weggenomen. En dat betekent hier dat er met de schadelijke invloed van ‘vijanden’, boosdoeners, zondaars, leugenaars, verleiders wordt afgerekend. Hiëronymus noteert bij deze psalm: ‘door uw *overvloedige* genade mag ik binnengaan in uw huis, anderen worden door hun *overmatige* ongerechtigheid uit het huis verbannen’. Hij brengt de twee analoge uitdrukkingen uit vv. 8 en 11 bij elkaar (‘*rav*’ in het Hebreeuws, wat ‘veel’ betekent; zo is een ‘rabbi’ iemand die ‘veel’ te delen heeft!) en trekt er de logische consequentie uit.

Vijanden en strijd in het gebed

Waar zijn dan die vijanden? Het wijze hart, gevormd door de Bijbel zelf, onderkent op de eerste plaats in zichzelf die krachten die de zuivere overgave aan God in de weg staan. Er valt te werken met ‘vijandsbeelden’, altijd. Het volstaat dus niet die verzen weg te knippen (vers 10 is bewaard maar vers 11 staat niet meer in het *Getijdenboek*!) omdat ze niet zouden stroken met het evangelie, dat zegt dat we onze vijanden moeten beminnen. Eerst wie realistisch onderkent dat hij moet strijden tegen ondermijnende krachten, zal in staat zijn de vernietigende krachten in zichzelf te ontwapenen en zo elke mogelijke vijand buiten hem nog anders te bejegenen dan met geweld of tegengeweld.

De psalmen getuigen van een strijd. Bidden is een ‘agonie’ of ‘doodstrijd’, zo leert Paulus. Ook het spontane ten beste spreken in uitzichtloze situaties kan veel van een mens vergen. Epafraas bidt en ‘*strijdt*’ (zo staat het, letterlijk) voor de gemeente in Kolosse (4,12) en Paulus smeekt dat de Romeinen voor hem zouden ‘bidden en *meestrijden*’, letterlijk (Rom 15,30). Een gebedsleven zonder strijd is een droomwereld en bestaat niet. De psalmen getuigen van die wezenlijke strijd maar dan komt het eropaan voortdurend de juiste transpositie te maken: niet de mens die mijn antipathie uitlokt of mij ongewild irriteert of nog: verhindert

dat ik mijn willetjes kan doen is ‘de vijand’ uit de tekst van de psalm, maar al wat in mij het grote Licht niet verdraagt. Noteren we hoe in de verzen 5 tot 7 de psalmist vanuit God denkt, en scherp aanvoelt, *ook voor zichzelf*, dat in Gods aanschijn het boze geen stand kan houden. Maar waar het symbolische denken op nul staat, daar is zo’n transpositie schier onmogelijk. Alleen door veel psalmen achter elkaar te bidden krijgt de narcistische mens zodanig veel klappen te verduren dat hij of zij zich wel gewonnen moet geven aan een nog andere lezing dan die van eenzelvig betrokken te blijven op dit kleine ‘ik’. Het culturele narcisme is wellicht de grootste handicap voor een volwaardig toe-eigenen van het Boek der Psalmen.

Concentrische bouw van vers 8: de diepe beweging van het gebed

In het midden van het gedicht straalt vers 8. In de letterlijke vertaling zien we hier hoe een prachtige boog wordt getrokken van ‘Ik’ naar ‘U’. Vier elementen corresponderen aan elkaar, nu eens synthetisch dan weer antithetisch of gewoon parallel. In het midden staat het huis, de tempel, het heilige bij uitstek.

A *Zelf zal ik*
B *door uw rijke genade*
C *mogen binnengaan*
D *in uw huis*
D' *tot uw heiligdom*
C' *mij mogen buigen*
B' *in vreze*
A' *voor wie Gij zijt* (vertaling KBS).

De hele beweging van A tot A' is de beweging van elk gebed: van waar ik ben naar waar U bent, of korter nog: van ‘Ik’ naar ‘U’.

B en B' staan in evenwicht met en in tegenstelling tot: de *liefde* of

genade is die van God. De *vrees* is die van mij. Gods overvloedige (*rav*) genade laat me toe binnen te gaan. Mijn ‘vrees’ vergezelt me tot in het heiligdom. ‘Vrees’ en ‘liefde’ staan hier niet tegenover elkaar maar vullen elkaar aan. De liefde komt van God, de vrees is de adequate houding van de mens tegenover Gods grote gunst.

C en C’ wijzen op de complementaire handeling: eerst ‘binnengaan’, daarna ‘buigen’. Een mooi voorbeeld van synthetisch parallelisme. ‘Buigen’ staat ook voor ‘knielen’ en ‘aanbidden’. Twee keer laste de vertaler het hulpwerkwoord ‘mogen’ in, wat het parallelisme tussen beide verzen nog versterkt.

D en D’ zijn duidelijk synoniem: ‘huis’ en ‘heiligdom’, maar het tweede wijst op een preciezer en scherper besef van wat deze ene ruimte behelst.

Wat is bidden anders dan juist die beweging voltrekken die hier in dit ene vers zo harmonieus, in een poëtisch volkomen vorm, wordt uitgezegd?

Ik

Wie is dan deze ‘ik’ die dit alles bidt? *David*, zeggen de Joden, want de psalm staat op zijn naam. En met David allen die zich bij hem aansluiten om de psalmen te bidden. Zijn *zoon Salomo* komt daarbij op de eerste plaats, want hij zal historisch de tempel bouwen en als allereerste in Israël dit huis biddend mogen betreden. Maar vooral *de Messias*, als zoon van Salomo, *zoon van David*, zal deze psalm tot vervulling brengen, want dan zal Gods ‘rijke genade’ overvloedig stromen en alles weer heiligen, in zijn huis.

De christenen, van de eerste eeuwen herlazen de psalm met een analoge sleutel. Bij de kerkvaders zien we hoe zij de sprong van ‘David’ naar ‘de Messias’ moeiteloos voltrekken. Christus bidt deze psalm, zo leren zij ons, in de morgen van zijn opstanding, op Pasen zelf. ‘Dit is het morgengebed van de verrezen Christus’. En het ‘binnengaan’ in ‘Gods huis’ verstaan ze met verwijzingen naar de Brief aan de Hebreëen als Christus’ Pascha: doorheen de sluier van zijn sterfelijk lichaam is hij

‘eens en voorgoed’ de eeuwige Tent binnengegaan, het heiligdom waar hij voor eeuwig voor ons ten beste spreekt (zie Heb 6,20; 9,6).

‘Mijn God en mijn Koning’

De psalm begroet God als ‘mijn God en mijn Koning’. Dit komt zelden voor in het Boek der Psalmen, tenzij... juist vijf psalmen vóór het einde. Daar is de aanhef van die grootse Psalm 145: ‘U, *Koning, mijn God*’ (Ps 145,1). Zou dit geen knipoogje zijn van de uitgever(s): begin en einde roepen elkaar op en sluiten het geheel van de honderdvijftig psalmen af?

Psalm 5, bij Paulus

Paulus kent onze psalm goed. Hij citeert hem in Rom 3,13, te midden van een algemene typering van de mens als een ontwricht wezen. Niet slechts de heiden maar ook de Jood staat in het krijt tegenover de heiligheid van God. Allen zijn we verstoken van de gerechtigheid en daarom ook hebben allen om niet de grote genade nodig. Als we al die ‘moeilijke’ verzen uit ons psalmenboek wegknippen, zullen we dan nog Paulus op een verstaanbare manier kunnen lezen? In ieder geval leest Paulus de verzen 10 en 11 van onze psalm niet alsof de gedachte anderen dan zichzelf betrof. *Wij allen* vallen onder het oordeel en *wij allen* worden alleen uit pure barmhartigheid van God gered. Paulus besluit zijn reeks citaten met de zin: ‘Welnu wij weten dat de wet al wat zij zegt, zegt tot hen die onder de wet staan. *Zo wordt ieders mond gesnoerd* en staat de hele wereld schuldig voor God’ (Rom 3,19). Door verzen weg te knippen riskeren we niet eens meer te horen hoe *ook wij* onder het oordeel staan en hoe we alleen in Christus onze redding vinden!

‘Minnaars van uw Naam’

De psalm bevat hier en daar heerlijke uitdrukkingen, zoals de typering van de vromen of rechtvaardigen als de ‘minnaars van uw Naam’ (v. 12; vergelijk Ps 119, 132).

In die laatste twee verzen is er ook sprake van ‘kroon’ en ‘schild’. Origenes zegt eenvoudig en krachtig: ‘God is zelf de kroon van zijn heiligen en het schild van de rechtvaardige.’ Dat helpt ons om de psalm nog intenser te lezen: alles wordt ‘taal waarin we *God* verstaan’.

Als we niet weten hoe een dag te beginnen, laat deze psalm dan steeds in de buurt zijn van ons bed: Hem bidden, vroeg in de morgen, maakt gelukkig. Immers, het ogenblik van *vreugde* dat God ons schenkt, is bestemd *eeuwig* te duren, zoals de *liefde voor zijn Naam* geen einde kent (v. 12).